

УДК 37.01

А. А. ТИМЧЕНКО

м. Миколаїв

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИКЛАДАННІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкривається досвід використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у процесі викладання історико-педагогічних дисциплін викладачами кафедри педагогіки середньої та вищої освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: впровадження спадщини, гуманістична педагогіка, підготовка майбутніх учителів, кафедра педагогіки.

Постановка проблеми. У сучасному педагогічному процесі особистість учителя посідає одне з головних місць і її формування відбувається під впливом багатьох чинників: конкретних історичних умов, соціального оточення, що безпосередньо позначаються на становленні її духовних та професійних цінностей, життєвої позиції. Велике завдання в цьому покладається на університети, які є системоутворюючими центрами формування висококваліфікованого спеціаліста. Одне з провідних місць у цій системі належить циклу історико-педагогічних дисциплін, що має на меті озброїти студентів системою педагогічних знань, підготувати до роботи в освітніх закладах, сформування в майбутніх учителів здатності до аналізу, співставлення, порівняння певних педагогічних явищ у їхній історичній ретроспективі. Для реалізації цієї мети й у пошуках методів і засобів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів колектив кафедри педагогіки середньої та вищої освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського активізує особливу увагу на вивченні та використанні спадщини В. О. Сухомлинського.

Теоретична підготовленість передую практичній і передбачає набуття суб'єктивно значущих знань для педагога, що створює не тільки образ проєктованого виховного результату, але й образ, концептуальну модель системи засобів або технологій досягнення поставленої мети.

Практична підготовленість педагога означає сформованість у нього готовності діяти в конкретній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні обставинам засоби,

методи, прийоми виховної діяльності. Цей параметр містить ще й такі складники, як умілість вихователя та його технологічну озброєність. Останні насамперед пов'язані з виокремленими етапами виховної діяльності. Кожен із них вимагає від учителя-вихователя адекватних умінь у вигляді цілісної системи та технології їхнього застосування з урахуванням передбачуваних і непередбачуваних виховних завдань.

В історико-педагогічній науці існує безліч прикладів педагогічних систем, основу яких складали життєва позиція, пріоритети, цінності педагога та сприяли ефективній професійній підготовці вчителя. Ефективні підходи до професійної підготовки вчителя можна знайти в доробку видатного вченого-гуманіста В. О. Сухомлинського. Він стверджував, що професійна підготовка майбутнього вчителя завжди персоніфікована, визначається його індивідуальністю, віддзеркалює його погляди, принципи, життєві пріоритети. І це положення Василь Олександрович підтвердив своїм життям, діяльністю Павлиської школи, яка жила й працювала за його системою. «Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах розбудови сучасної національної школи в Україні освітяни все більше скеровують свої погляди до творчого доробку видатного педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського.

Аналіз наукових джерел свідчить про численні дослідження її вітчизняними та зару-

біжними науковцями, серед яких М. Антоненко, І. Бех, О. Білюк, А. Богуш, В. Деркач, В. Завіна, Б. Кваша, Г. Калмиков, В. Кузь, В. Майборода, А. Розенберг, В. Риндак, О. Я. Савченко, О. В. Сухомлинська, Лі Цзихуа, І. Цюпа, В. Юркевич та ін. Його всеосяжні та багатоаспектні науково-педагогічні надбання торкаються найважливіших проблем і допомагають їхньому вирішенню на рівні вимог сучасної педагогіки. Важливого значення вони набувають у професійній підготовці особистості майбутнього вчителя.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування науково-практичних підходів використання спадщини В. О. Сухомлинського у викладанні історико-педагогічних дисциплін. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: на основі аналізу наукової літератури здійснити аналіз педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського щодо підготовки майбутнього вчителя; розкрити напрями, форми та методи використання спадщини В. О. Сухомлинського у викладанні історико-педагогічних дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Важливим джерелом дослідження спадщини В. О. Сухомлинського з огляду підготовки учителів стали статті М. Я. Антоненко «Проблеми педагогічної творчості вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського» [1] та «Діяльність вчителя у поглядах В. О. Сухомлинського» [1], що відзначаються особливим підходом саме тому, що автор залучив до аналізу значну кількість архівних матеріалів, які сприяли глибшому осмисленню поглядів В. О. Сухомлинського на зміст шкільної освіти, форми, методи та оцінювання результатів шкільного навчання в теоретичній спадщині та практичному досвіді видатного педагога.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського є невичерпною у процесі формування творчої особистості вчителя. З огляду на це, нами розглянуто статтю В. К. Майбороди «Творча особистість вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського», де наголошено на значенні творчої особистості педагога та висвітлено бачення цього питання у спадщині В. О. Сухомлинського [4].

Серед проблем, пов'язаних із підготовкою вчителя з використанням спадщини Василя Олександровича, доречним було розглянути дослідження С. Т. Золотухіної «Використання ідей В. Сухомлинського у підготовці творчої особистості майбутнього вчителя», в якому науковець торкається питання професійної підготовки майбутніх учителів, що знаходить своє відображення в педагогічному досвіді В. О. Сухомлинського [3].

У контексті нашого дослідження привертає увагу дисертація І. Г. Баранюк «Формування професіоналізму вчителя початкових класів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського». У роботі здійснено системні узагальнення теоретичного та практичного характеру, які дають змогу відтворити цілісну концепцію формування професіоналізму вчителя, що розроблена в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського [2].

Значний інтерес викликає навчальний посібник О. В. Сухомлинської «Сухомлинський Василь Олександрович», у якому авторка подає детальну характеристику біографії В. О. Сухомлинського, основні етапи життєвого та творчого шляху, висвітлює концептуальні положення наукових досліджень і звертає увагу на значущість освітньої, управлінської й науково-педагогічної діяльності для підготовки майбутніх педагогів [6].

Педагогічна система В. О. Сухомлинського – це система поглядів та переконань, які розширюють і поглиблюють педагогічну теорію та практику навчання й виховання. Основне місце в ній належить учителеві. Саме від його особистих інтересів залежить, який вплив здійснюється на дитину, прагнення, ідеали якої виступають джерелом виховання.

У зв'язку зі сказаним вище, здійснюючи професійну підготовку майбутніх учителів у Миколаївському національному університеті імені В. О. Сухомлинського, під час вивчення історико-педагогічних дисциплін викладачі активно звертаються до спадщини В. О. Сухомлинського. Зокрема традиційним стало конспектування його творів, написання рефератів, курсових і дипломних робіт, творчих робіт, есе.

Крок за кроком студенти переконуються в цінності праці Василя Олександровича для

засвоєння сучасного сенсу проблеми мети та сутності процесів виховання та навчання школярів, змісту та методів педагогічної діяльності вчителя, трудового, морального, естетичного, фізичного, екологічного виховання в сучасних умовах. Тому педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського активно використовуються в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у ході вивчення курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Становлення педагогічної освіти Миколаївщини», а також під час написання курсових та дипломних робіт.

Пошуки шляхів підвищення ефективності вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського дали змогу вийти на гнучкі технології навчання. Інтенсивними є технологія історико-педагогічного дослідження й особливо технологія персоніфікованого підходу у викладанні історико-педагогічних дисциплін, які перш за все передбачають нові організаційні форми взаємодії викладача та студента, а також нову систему діагностики та контролю навчального процесу. Проте їхньою характерною ознакою є перенесення центру уваги в навчанні на самостійну роботу, створення умов, які б стимулювали систематичне, активне, самостійне оволодіння знаннями. У разі використання персоніфікованого підходу прослідковується єдина система у висвітленні педагогічної персоналії. Вона складається з таких основних етапів: аналіз історичного періоду; визначення ролі та стану розвитку освіти; висвітлення основних етапів життєвого та творчого шляху персоналії; характеристика педагогічних поглядів і напрямів освітньої діяльності; визначення ролі, місця та значення внеску спадщини відомого педагога в розвиток педагогічної науки.

Науково-педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського є багатомірним складним явищем, а отже можливі досить різні підходи до її осмислення й інтерпретації. Важливим етапом навчально-виховної роботи зі студентами Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського є використання провідних педагогічних ідей великого педагога. Серед них такі:

- підвищення професійної культури вчителя;
- гуманізація навчально-виховного процесу;
- турбота про здоров'я дитини;
- розвиток загальнонавчальних умінь та навичок, формування навичок самоосвітньої роботи;
- розумовий розвиток учнів;
- духовне становлення особистості школяра;
- громадянське виховання;
- трудове виховання.

Педагогічна спадщина видатного українського діяча, творця, літератора Василя Олександровича Сухомлинського, що увійшла до історії вітчизняної педагогічної думки та стала її суттєвим надбанням, широко використовується в підготовці майбутніх педагогів викладачами кафедри педагогіки МНУ імені В. О. Сухомлинського:

1. Під час проведення аудиторних занять (лекції, семінарські та практичні заняття) з дисциплін: «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Становлення педагогічної освіти Миколаївщини», «Сучасні педагогічні технології», «Вступ до педагогічної професії», виконання студентами реферативних робіт, що містять елементи наукового пошуку, підбір та вивчення відповідних розділів монографій і наукових статей В. О. Сухомлинського.

2. У проведенні науково-дослідницької роботи:

- а) діяльність наукової лабораторії «Використання технології історико-педагогічного дослідження у підготовці майбутнього викладача» (поточну роботу організовує та контролює науковий керівник – к.пед.н., доц.Тимченко А. А.) Її мета – виявлення найбільш здібних і талановитих, схильних до науково-дослідної роботи студентів, залучення їх до науково-дослідної діяльності з метою набуття навичок наукової роботи. До її складу входять студенти 2, 3, 4, 5 курсів інституту педагогічної освіти та механіко-математичного факультету.
- б) у рамках наукової лабораторії діє секція «Гуманізація сучасної школи в контексті педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського» студенти якої здійснюють шефську роботу в школах за спеціальністю.

3. Проведення організаційно-масових заходів:

- а) конкурси наукових робіт студентів: «Я вивчаю В. О. Сухомлинського»; «В. О. Сухомлинський і сучасність»;
- б) студентські наукові конференції: «В. О. Сухомлинський та А. С. Макаренко – майстри виховного процесу», «Педагогічні світлини»; засідання круглого столу «Учитель мого життя»;
- в) Організація виховних заходів: «В. О. Сухомлинський – творча особистість», присвяченого Дню народження видатного педагога; про історію створення МНУ імені В. О. Сухомлинського на тему «У серці єдиний університет»; відвідування студентами 1–3 курсів центру гуманної педагогіки В. О. Сухомлинського;
- г) виставки наукової та художньої творчості студентів, присвячені вивченню спадщини В. О. Сухомлинського.

З огляду на вищесказане, провідну роль відіграв конкурс творчих робіт студентів «В. О. Сухомлинський і сучасність». Мета конкурсу – актуалізація педагогічного досвіду та наукових поглядів В. О. Сухомлинського та активізація творчого потенціалу студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки.

Висновки і перспективи досліджень.

Запропонована програма заходів для студентів у навчальній, виховній і науково-дослідній роботі відображає багаторічний досвід діяльності кафедри педагогіки Миколаїв-

ського національного університету щодо використання педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського під час викладання історико-педагогічних дисциплін. Вона побудована на принципі реалізації теоретичних ідей у практиці роботи сучасного викладача університету, змісту та методів навчання, виховання та розвитку студентів педагогічних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Антоненко М. Я. Проблеми педагогічної творчості вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського / М. Я. Антоненко // Рідна школа. — 2006. — № 9. — С. 7–10.
2. Баранюк І. Г. Формування професіоналізму вчителя початкових класів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата наук: 13.00.01; — Захищена 07.10.2010. — Київ, 2010. — 230 с.
3. Золотухіна С. Т. Використання ідей В. Сухомлинського у підготовці творчої особистості майбутнього вчителя / С. Т. Золотухіна / Наукові записки / Ред. кол. : В. В. Радул, С. П. Величко та ін. — Випуск 123. — Том І. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — (Серія: Педагогічні науки). — С. 45–48.
4. Майборода В.К. Творча особистість вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / В. К. Майборода // Рідна школа. — 1993. — № 9. — С. 33–34.
5. В. О. Сухомлинський – майбутньому педагогу: Наук.-метод. посібник / В. Д. Будако, О. М. Пехота, Я. І. Журецький та ін. — Миколаїв : Вид-во «ІЛІОН», 2004. — 260 с.
6. Сухомлинська О. В. Сухомлинський Василь Олександрович / О. В. Сухомлинська // Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 893.

А. А. ТИМЧЕНКО

Mykolaiv

THE USE OF PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. O. SUKHOMLYNSKYI IN TEACHING HISTORICAL AND PEDAGOGICAL SUBJECTS

The article reveals the experience of using pedagogical heritage of V.O.Sukhomlynskyi in teaching historical and pedagogical subjects by the lecturers of the Department of Pedagogy of Secondary and Higher Education of Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University.

Keywords: heritage introduction, humanistic pedagogics, preparation of future teachers, Department of Pedagogics.

А. А. ТИМЧЕНКО

г. Николаев

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ В. А. СУХОМЛИНСКОГО В ПРЕПОДАВАНИИ ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

В статье раскрыт опыт использования педагогического наследия В. А. Сухомлинского в преподавании историко-педагогических дисциплин преподавателями кафедры педагогики среднего и высшего образования ННУ имени В. А. Сухомлинского.

Ключевые слова: внедрение наследия, гуманистическая педагогика, подготовка будущих учителей, кафедра педагогики.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2014